

Галаган В. Я.,

Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ІМЕННИКІВ-ПЕЙОРАТИВІВ ТА ПРИКМЕТНИКІВ-ПЕЙОРАТИВІВ

Аналіз досліджуваного лексико-семантичного поля емотивів-пейоративів засвідчує розмаїття арсеналу мовних засобів, які слугують позначенню та використанню емоцій і емотивного змісту німецьких іменників та прикметників. Структурно-семантичні властивості досліджуваних іменників-пейоративів та прикметників-пейоративів розглядаються нами з урахуванням лінгвального аспекту, який, на нашу думку, є ключовим серед екстралінгвального, паралінгвального та лінгвостилістичного аспектів.

Ключові слова: емотиви, пейоративи, семантика, структура.

Analysis of the researched lexico-semantic field of emotives-peurotives shows the variety of language means that serve for definition of emotions and emotive content of German nouns and adjectives. Structural-semantic properties of the researched nouns-peurotives and adjectives-peurotives are investigated taking into account linguistic aspect which is, in our opinion, the most important one among extralingual, paralingual and linguastilistical aspects.

Key words: emotives, peurotives, semantic, structure.

Лінгвальний аспект передбачає перш за все, експлікацію конотативів-пейоративів (конотативний та емотивний аспекти), їх утворення (номінацію), які характеризуються номінативною функцією, тобто які слугують для називання та вичленення фрагментів оточуючої дійсності та формування відповідних понять про них. Інакше кажучи, це вивчення та інтерпретація загальних закономірностей утворення мовних одиниць (емотивів-пейоративів), взаємодії мислення, мови та дійсності в цих процесах, ролі людського чинника (прагматичного) у виборі ознак, які покладено в основу номінації. Аналіз емотивів-пейоративів досліджуваного лексико-семантичного поля засвідчує розмаїття арсеналу мовних засобів, які слугують позначенню та використанню емоцій і емотивного змісту німецьких іменників та прикметників: наявність словотвірних дериватів з афіксами (суфіксами, префіксами, напівпрефіксами) емотивно-суб'єктивної оцінки, семантичні та словотвірні деривати різних типів: конверсиви, сленгова лексика, жаргонна та арготична лексика, емоційно-оцінні прикметники, емоційно-підсилювальні прислівники, архаїзми, історизми, діалектизми і т. п. Ці засоби є імпліцитними та експліцитними засобами представленого емотивного змісту німецьких іменників.

І. Прості іменники-пейоративи та прості прикметники-пейоративи:

Flegel, Aas, Depp, Hure, Trottel, Arsch, Idiot, Scheiße, blöder Hund, blöde Hans, dämmliches Huhn, Wurm, Aas, Balg, Bär, Bock, Bulle;

falsch, alt, arm, blöd, stur, doof, dumm, pervers, fies, wild, mies

• “Du läufst ja nicht mehr rund, du Dusset!“ [Brinkmann, c. 160]

• “Hau bloß ab, du Schneppe!“ [Brinkmann, c. 160]

• “Du blodes, langes Stück!“ [Beseler, c. 60]

• “Ich rede so blöd’ daher wie eine Kuh“ [Schnitzler, c. 60]

• “Wer so mit Kollegen umspringt – ’nee Sense“ [Brinkmann, c. 189]

• “Und neben ihm eine verdammte Biene!“ [Apitz, c. 187]

• “Er verhält sich wie ein dummer Junge“ [Lewycka, c. 69]

• “Armer, närrischer alter Mann“ [Lewycka, c. 278]

• “Sei nicht albern, Nadja. Schau ihn nur doch an! [Lewycka, c. 296]

• “Blinder Tölpel“, murmelte der Borghese“ [Dempff, c. 22]

II. Структурно-похідна пейоративна лексика

Словоскладання є одним з найпродуктивніших засобів словотворення в загальнолітературній німецькій мові. Продуктивність словоскладання пов’язана, в першу чергу з таким екстралінгвальним чинником, як здатність німецькомовного індивіда мислити та сприймати дійсність шляхом поєднання декількох основних асоціативних характеристик одного концепта та вираження його в межах складної лексичної одиниці. Складання кількох основ в одну семантично цілісну мовну одиницю дозволяє характеризувати денотати одночасно за кількома ознаками.

Складні слова класифікуються з точки зору відношення між компонентами на детермінативні (атрибутивні), кумулятивні стягнення та складно-похідні.

У досліджуваному структурно-семантичному полі емотивів найбільшою чисельністю та продуктивністю характеризуються детермінативні складні емотиви-пейоративи, що пояснюється бажанням носіїв німецької мови відобразити також і основні визначальні характеристики, які доповнюють та уточнюють базову ознаку.

Виявлено такі структурні моделі:

1. S+S – найбільш продуктивними компонентами в словоскладанні емотивів-пейоративів є іменникові основи:

Angstarsch (дрєфлє); *Hausdrache* (чума (зла, сварлива дружина));

Büromensch (канцелярський щур); *Fischweib* (зім баба, кобила)

2. V+S – ця модель поширена менше, але є досить продуктивною:

Spielverderber (кайфолом); *Amüsiermatratze* (нідстилка, повія); *Brummbär* (суч)

3. A+S – ця модель відзначається меншою продуктивністю, що можна пояснити можливістю вираження певного значення як складного слова, так і словосполучення:

Dummbabbler (дурноляп); *Dummbeutel* (дурбило, дурило); *Fettbauch* (кендюх); *Fettsau* (зруба льоха)

4. Adv + S

Herumtreiber (волоцюга); *Oberarschloch* (мудацюра); *Oberschwätzer* (трінло)

Під час дослідження виявлено також моделі складних слів – прикметників з опорним компонентом прикметником або ад'єктивним дієприкметником, які слугують для вираження якісної характеристики людини

1. S + A:

blutigierig (кровожерний); *charakterschwach* (безхарактерний); *feindselig* (ворожий)

2. A + A:

altmodisch (старомодний); *kleinkariert* (обивательський); *krummbeinig* (кривоногий)

3. V + A:

glotzügig (вибалушений); *kratzbürstig* (дратівливий, сварливий); *speichelleckerisch* (лизоблюдний)

Композитні структури: атрибутивні, копулятивні, стягнення, складно-похідні іменники-пейоративи та прикметники-пейоративи: *Aasgeier*, *Aasbande*, *Amüsiermatratze*, *Angstarsch*, *Arschflicker*, *Arschlecker*, *Bauerntölpel*, *Bettmieze*, *Büromensch*, *Dreckhammel* і м.п.

• "Vater und Mutter passten auf sie wie Schießhunde, vor allem der Vater, und das aus gutem Grund" [Plenzdorf, с. 11]

• "Sie sitzen nicht am Steuer, um Maulaffen feilzuhalten" [Beseler, с. 64]

• "Und dann dieser Reifenfritze. Was soll das sein? Der Mann könnte dein Vater sein. Dein Opa!" [Plenzdorf, с. 81]

• "Du bist ein altes Quatschmaul, Eisermann!" [Beseler, с. 25]

• "Hast du nichts am Wagen zu tun? Salzknabe!" [Beseler, с. 74]

• "Soll der alte Schwachkopf sehen, wo er bleibt" [Lewycka, с. 45]

• "Ludmila hielt ihn für einen unerträglichen Besserwisser" [Lewycka, с. 81]

• "Wo ist der Dreckskerl?" [Dempff, с. 57]

• "Ist sowieso Luderleben, was wir führen" [Selber, с. 32]

Словотворення складних прикметників-пейоративів ґрунтовно не відрізняється від словотвору іменників, де домінує словоскладання та суфіксальна деривація. Друга безпосередньо складова складних прикметників представлена прикметником, перша може бути іменником, прикметником, дієслівною основою. Ад'єктивними композитами є також словотвірні конструкції з дієприкметником як другою безпосередньо складовою, а також експліцитні деривати з суфіксом – *d*. Тут, як і у іменників, виокремлюються: *детермінативні* (атрибутивні) та *копулятивні композити-прикметники*: *charakterschwach*, *nervenschwach*, *schadenfroh*,

gehirnamputiert, gottverdammt, gottverflucht, karrieregeil, käseweis, klapperdünn, komplexbeladen, neidvoll, kotzengrob, fuchsteufelswild *моцо*.

- “Stiesel, saublöder“, knurrte Eiserman ... “[Beseler, c. 95]
- “Stell dir bloß vor, wie entsetzt“ – er weiß, dass ich “fuchsteufelswild“ meine – sie“ dann sein würde “[Lewycka, c. 210]
- “Sie sind stockbetrunken, Fedwebel Knothe!“ “[Beseler, c. 148]
- “Gottverfluchte Unzucht!“ “[Beseler, c. 178]
- “Gottverdammte Scheiße“, was soll ich machen?“ “[Brinkmann, c. 148]

Суфіксальні деривати – пейоративи-іменники та пейоративи-прикметники

Помітну роль в емотивній номінації відіграють афікси, як засіб вираження пейоративності. Афіксальна номінація представлена в лексико-семантичному полі трьома основними словотвірними типами: суфіксальні, префіксальні та напівафіксальні.

Суфіксальні пейоративи-іменники: *Aasgeier, Anpasser, Babbler, Betrüger, Erzgeizling, Fiesling, Naivling, Amoralist, Anarchist, Kaspar* і т. п.

Суфіксальні пейоративи-прикметники:

Продуктивними прикметниковими суфіксами емотивів-пейоративів є такі: – *ig*, – *lich*, – *isch*: *abscheulich, animalisch, armselig, barbarisch, engstirnig, begriffsstutzig, bengelhaft, mürrisch*

Префіксація пейоративів-іменників та пейоративів-прикметників

Префіксація як засіб словотворення у досліджуваному лексико-семантичному полі емотивів характеризується, порівняно з суфіксальною номінацією, незначною продуктивністю. Виходячи з характеру основи, до якої приєднується префікс, розрізняють іменні префікси та дієслівні, серед яких виокремлюються такі іменні префікси: *un-*, *miß-*, *erz-*, *ge-*, *anti-*, *neo-*, *ur-*. Аналіз префіксальних дериватів у досліджуваному лексико-семантичному полі емотивів засвідчує продуктивність таких префіксів: *un-*, *miß-*, *erz-*.

Доведено [1; 2], що префіксація іменників у німецькій мові розвинена значно слабше, ніж композитоутворення. Число префіксів значно менше ніж число суфіксів і їх семантика значно бідніша. У лексико-семантичному полі емотивів було виявлено такі префікси, за допомогою яких утворюються іменники-пейоративи: *un-* (який дуже продуктивний у сфері прикметників), *miß-*, *erz-* (поєднуючись з іменником виражає негативну оцінку: *Erzfeind, Erzrevanchist*);

У ролі префіксів можуть виступати префіксальні елементи (*an-*, *auf-*, *aus-*, *mit-*, *nach-*, *neben-*, *um-*, *wider-*, *zu-*, *zwischen-*), які є мало продуктивними серед іменників-пейоративів: *Angeber, Aufschneider, Ausbeuter, Widerling, mozo*.

Префіксальна деривація в лексико-семантичному полі емотивів-прикметників характеризується тими ж відношеннями, які характер-

ні і в сфері іменників-пейоративів, але в німецькій мові префіксальні прикметники менше розвинені, а префікси іменників вживаються не лише при утворенні прикметників у загальнолітературній мові, але також і при утворенні прикметників-пейоративів, серед яких найпродуктивнішими є – *un-*, *erz-*, *ver-*, *be-*: *besessen*, *besoffen*, *erzfaul*, *erzfrech*, *unanständig*, *unberechenbar*, *unfair*, *ungezügelt*, *unmoralisch*, *unsittlich*, *unsozial*, *verkatert*, *verkracht* тощо.

Словотвірні деривати іменників-пейоративів з напівпрефіксами

Особливе місце в зазначених вище композитних структурах посідають власні назви (антропоніми). У словотворі німецької мови явища переосмислення одного із компонентів складних слів та трансформації їх у словотвірний засіб є надзвичайно продуктивними. Поряд із такими іменниками як – *werk*, – *geist*, – *frau*, – *bruder*, – *zeug*, – *heim*, – *kreis*, – *kind*, – *lokal*, – *mittel*, – *mann*, – *tante*, – *schwester* (*Schlappmann*, *Blödmann*, *Mannemann* тощо) та ін. виступають і власні імена (антропоніми), які набувають значень суфіксів і які отримали назву “напівсуфікси” – вторинні компоненти складних слів, які виступають як засіб словотвору, а саме – *liese*, – *hans*, – *peter*, – *richel*, – *philip* та інші, які є також продуктивними і в досліджуваному лексико-семантичному полі емотивів-пейоративів: *Babbelliese*, *Dreckliese*, *Faselliese*, *Heulliese*, *Klatschliese*, *Meckerliese*, *Faselhans*, *Lügenpeter*, *Plapperhans*, *Prahlhans*, *Heulpeter*, *Heulmichel*, *Provinzheini*, *Zappelphilip* та ін.

• “*Vorüber, ach vorüber, geh wilder Knochenmann*“ [Flutwelle, 68]

• “*Sie ist eine kultivierte Frau, keine Quasseltante vom Land*“ [Lewycka, 9]

Напівсуфікси прикметників-пейоративів – los, – *frei*, – *leer*, – *feind*, – *wert*, – *fein*, – *bleich*, – *dumm*, – *arm*, – *reich*, – *voll* та ін: *ausdruckslos*, *bedeutungslos*, *bejammernswert*, *bettelarm*, *geisterarm*, *grauenvoll*, *hirnlos*, *scheißfein*, *vaterlandslos*, *verabscheuungswert*, *spinnefeind*, *geisternbleich*, *scheißfein* та ін.

• “*der scheißfeine Laden da – das gepflegte Blabler und der Geschäftsführer persönlich*“ [Apitz, 216]

• “*So einsam, geisterbleich stand Susi da.*“ [Apitz, 117]

• “*Ein boshafter, spindeldürrer, dunkellila Typ mit großen Puffärmeln ...*“ [Apitz, 111]

• “*... Wie schön du bist und wie saudumm ich.*“ [Apitz, 173]

• “*... ich hab, doch gemerkt, wie dir das heute gefallen hat – das scheißfeine Leben da*“ [Apitz, 216]

• “*Ach meinst du, es wäre unpassend, eine zügellose Blondine aus der Torte springen zu lassen?*“ [Möller, 209]

• “*Wie ich sehe, sind Sie fertig mit Ihren konfusen hirnlosen Frauenfantasien.*“ [Möller, 80]

В лексико-семантичному полі емотивів є значна кількість напівпрефіксів, які виступають першим компонентом іменників-пейоративів у ролі визначального слова: *Dreck-, Laus-, Scheiß-, Mist-, Rotz-, Sau-, Hund-* : *Dreckarsch, Dreckbär, Dreckfink, Lausbub, Lausehund, Lausejunge, Lausekerl, Lausekrot, Lausmensch, Mistbiene, Mistbock, Misthund, Mistweib, Scheißhaufen, Scheißmann, Rotznase, Saubande, Saubengel, Sauhund, Sauweib, Hundesohn, Hundeseele* та ін.

• “*Ich bin siebenundvierzig und Dozentin an der Universität, aber der Tonfall meiner Schwester macht mich augenblicklich wieder zu einer vierjährigen Rotznase*“ [Lewycka, 15]

• “*Ihr Rotzknochen, ihr vergammelten!*“ [Brinkmann, 38]

• “*Ich will auch nicht, dass du als das liebe Kind dastehst, während ich die Dreckarbeit mache ...*“ [Lewycka, 119]

• “*Du – Dreckskerl! – ich m-mach d-dich – fertig!*“ [Scherfling, 132]

• “*Dass sich keiner einfallen lässt, dieses Miststück zu warten!*“ [Kaufmann, 97]

• “*Wenn auch dieses Miststück Jäger nichts mehr bei uns zu suchen hat ...*“ [Kaufmann, 174]

• “*Du elende Mistsau!*“ [Kaufmann, 101]

• “*Nikali, Nikolai! Was soll das? Nikolai, du dreckig alter Mistkerl!*“ [Lewycka, 219]

• “*Was nennst du mich Hurenbock? Mich?*“ [Dempff, 59]

Сучасні зарубіжні та вітчизняні дослідники [1; 2], зауважують, що загальноновживаним є наявність “перехідної зони” між словоскладанням та афіксацією, що особливо притаманно німецькій мові, в якій існують певні передумови – продуктивність словоскладання та відносно обмежена афіксація. Інакше кажучи, ми маємо тут справу з відкритою системою, елементи якої перебувають у постійному русі, у стані переходу від однієї якості до іншої.

Конверсиви-емотиви

Емотивна номінація здійснюється в лексико-семантичному полі емотивів засобом конверсії, яка є особливим засобом імплікації деривації. Перехід слова з одного лексико-граматичного класу в інший здійснюється в загальній літературній мові шляхом субстантивації, ад’єктивації, вербалізації та адвербіалізації. В основі конверсії є інфінітивні форми, а також префіксальні форми, композити, словосполучення та речення.

У порівнянні зі словоскладанням та афіксальними способами, конверсія характеризується меншою продуктивністю в лексико-семантичному полі емотивів.

Продуктивним в межах досліджуваних мовних одиниць є субстантивація прикметників, дієприкметників: *Alte (der), Alte (die), Bekloppte (der), Bekloppte (die), Daherlaufende (der), Daherlaufende (die), Hergelaufene, Übergescheite, Gottlose* та інші.

Сьогодні не можливо уявити жодного художнього твору, де б не використовувалась емотивно-пейоративна лексика, яка подає тексту більшій виразності та яскравості. Дослідження структури та семантики емоційно-пейоративної лексики видається нам актуальним та цікавим.

Література:

1. Степанова М. Д. Теоретические основы словообразования в немецком языке / Степанова М. Д., Флейшер В. – М.: Вища школа, 1984. – 264 с.
2. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1997. – 299 s.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

1. Apitz B. (1958) Nackt unter Wölfen – Halle-Leipzig: Mitteldeutscher Verlag.
2. Beseler H. (1979) Im Garten der Königin. – Berlin: Neues Leben.
3. Brinkmann J. (1982) Der Pe-Wi kommt durch die Welt. – Berlin: Neues Leben.
4. Danella U. (1999) Flutwelle. – München: Wilhelm Heyne Verlag.
5. Dempf P. (2004) Das Vermächtnis des Caravaggio. – Frankfurt am Main: Taschenbuchausgabe Copyright Eichborn AG.
6. Kaufmann W. (1977) Stimmen im Sturm. – Berlin: Verlag der Nation.
7. Lewycka M. (2007) Kurze Geschichte des Traktors auf Ukrainisch. (Aus dem englischen von Elfi Hartenstein) – München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 4. Auflage.
8. Möller M. (2006) Champagner will ich. – Bremen: Bastei Lübbe Taschenbücher in der Verlagsgruppe Lübbe.
9. Plenzdorf U. (1981) Legende vom Glück ohne Ende. – Rostok: VEB Hinstorff Verlag.
10. Scherfling G. (1983) Der goldene Schuss. – Halle Leipzig: Mitteldeutscher Verlag.
11. Selber M. (1955) Und das Eis bleibt stumm. – Berlin – Das Neue Berlin.